

ADABIYOT DARSLARIDA TANQIDIY VA KREATIV FIKRLASHNI
RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK ASOSLARI

Inagamova Gulnora Smailovna

Toshkent viloyati Yangiyo‘l Shahar

6-umumiy o‘rta ta‘lim maktab

Ona-tili va adabiyot fani o‘qituvchisi.

+998946468045

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20399277>

Annotatsiya. Mazkur maqolada adabiyot darslarida o‘quvchilarning tanqidiy va kreativ fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati, zamonaviy metodlari hamda samarali ta‘lim texnologiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, adabiy matnlarni tahlil qilish jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning o‘quvchilarning mustaqil fikrlash kompetensiyasiga ta‘siri yoritilgan.

Kalit so‘zlar: tanqidiy fikrlash, kreativ fikrlash, adabiyot ta‘limi, interfaol metodlar, kompetensiyaviy yondashuv, tahliliy tafakkur.

Аннотация. В данной статье анализируется педагогическая значимость развития критического и креативного мышления учащихся на уроках литературы, рассматриваются современные методы и эффективные образовательные технологии.

Также освещается влияние использования интерактивных методов в процессе анализа художественных произведений на формирование у учащихся навыков самостоятельного мышления.

Ключевые слова: критическое мышление, креативное мышление, литературное образование, интерактивные методы, компетентностный подход, самостоятельное мышление.

Abstract. This article analyzes the pedagogical importance of developing students' critical and creative thinking skills in literature lessons, as well as modern methods and effective educational technologies. It also highlights the impact of using interactive methods in the analysis of literary works on the development of students' independent thinking competence.

Keywords: critical thinking, creative thinking, literature education, interactive methods, competency-based approach, independent thinking.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida ta‘lim tizimining asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. Ayniqsa, adabiyot darslari bu borada katta pedagogik imkoniyatlarga ega.

Chunki badiiy asar tahlili jarayonida o‘quvchi nafaqat matn mazmunini anglaydi, balki voqea-hodisalarga munosabat bildiradi, qahramonlar xatti-harakatini baholaydi, muammoli vaziyatlarga yechim izlaydi. Tanqidiy fikrlash o‘quvchining ma‘lumotlarni tahlil qilish, asoslash va dalillash qobiliyatini rivojlantirsa, kreativ fikrlash yangi g‘oyalarni ilgari surish, noodatiy yechim topish va ijodiy mushohada yuritishni shakllantiradi. Shu jihatdan adabiyot darslarida ushbu ikki kompetensiyani uyg‘un rivojlantirish zamonaviy ta‘limning dolzarb vazifalaridan biridir.

Asosiy qism

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik ahamiyati

Tanqidiy fikrlash – bu o‘quvchining axborotni tahlil qilish, taqqoslash, dalillar asosida xulosa chiqarish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatidir. Adabiyot darslarida bu ko‘nikma quyidagi faoliyatlar orqali shakllanadi:

- badiiy obrazlarni tahlil qilish;
- asardagi muammolarni aniqlash;
- qahramonlarning xatti-harakatiga baho berish;
- muallif g‘oyasini talqin qilish;
- turli nuqtai nazarlarni solishtirish.

Masalan, Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanini o‘rganishda o‘quvchilarga: “Agar Otabek zamonaviy davrda yashaganida qanday qaror qabul qilgan bo‘lardi?” kabi savollar berish orqali analitik tafakkurni rivojlantirish mumkin.

Kreativ fikrlashni rivojlantirish usullari

Kreativ fikrlash – mavjud bilimlar asosida yangi g‘oya yaratish, noodatiy yondashuvni qo‘llash qobiliyatidir. Adabiyot darslarida kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun quyidagi metodlar samarali:

1. “Aqliy hujum” metodi

Asar mazmuni bo‘yicha turli yechim va taxminlarni ilgari surish.

2. Rolli o‘yinlar

O‘quvchilar qahramonlar roliga kirib, voqealarni qayta talqin qiladilar.

3. Muammoli vaziyat yaratish

Asardagi konfliktli holat bo‘yicha muqobil yechimlar ishlab chiqish.

4. Klaster va konseptual xaritalar

Obrazlar, g‘oyalar va syujet bog‘liqligini ijodiy tasvirlash.

5. Ijodiy yozuv topshiriqlari

Asarga yangi yakun yozish, qahramon nomidan maktub yozish, voqealarni boshqa nuqtai nazardan bayon qilish.

Masalan, Erkin Vohidov she‘rlarini o‘rganishda o‘quvchilarga she‘r mazmuniga mos zamonaviy talqin yaratish topshirig‘i berilishi kreativ tafakkurni faollashtiradi.

Interfaol metodlarning samaradorligi

Adabiyot darslarida quyidagi interfaol metodlar ayniqsa samarali hisoblanadi:

- “FSMU” (Fikr–Sabab–Misol–Umumlashtirish);
- “INSERT”;
- “Debat”;
- “Sinkveyn”;
- “Bumerang”;
- “Case-study”.

Mazkur metodlar o‘quvchini dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Natijada o‘quvchi tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi va qayta yaratuvchi subyekt sifatida shakllanadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar

Raqamli ta'lim vositalari adabiyot darslarida tanqidiy va kreativ fikrlashni rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Xususan:

- multimedia taqdimotlar;
- interaktiv test platformalari;
- elektron adabiy xaritalar;
- virtual munozara maydonlari;
- sun'iy intellekt asosidagi tahliliy platformalar.

Bunday vositalar o'quvchilarning darsga qiziqishini oshirib, mustaqil izlanishga undaydi.

Xulosa

Adabiyot darslarida tanqidiy va kreativ fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirishning muhim omilidir. Buning uchun o'qituvchi an'anaviy yondashuvdan voz kechib, interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashi zarur.

Tanqidiy va kreativ fikrlash kompetensiyalariga ega o'quvchi badiiy asarni chuqur anglaydi, mustaqil xulosa chiqaradi va hayotiy vaziyatlarda samarali qaror qabul qila oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipov O'., Usmonboyeva M. **Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti.** – Toshkent: Fan, 2019. – 240 b.
2. Azizxo'jayeva N.N. **Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.** – Toshkent: TDPU, 2020. – 210 b.
3. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. **Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish.** – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 198 b.
4. Qodirov B.R. **Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.** – Toshkent: Innovatsiya, 2022. – 176 b.
5. Saidahmedov N. **Yangi pedagogik texnologiyalar.** – Toshkent: Moliya, 2018. – 172 b.
6. Hasanboyeva O.U., To'raqulov X.A. **Pedagogika nazariyasi va tarixi.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 320 b.
7. G'ulomov A., Yo'ldoshev M. **Adabiyot o'qitish metodikasi.** – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 256 b.
8. Xoliqov A.A. **Ta'lim jarayonida kreativ fikrlashni shakllantirish texnologiyalari.** – Toshkent: Akademnashr, 2021. – 184 b.
9. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. **Ta'lim to'g'risida.** – Toshkent, 2020.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sifatini oshirishga oid qarorlari va me'yoriy-huquqiy hujjatlari. – Toshkent, 2021.